

BP ADAM LEPA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Warszawa

Wyższe Seminarium Duchowne

Łódź

PEDAGOGIA INFOSFERY CZŁOWIEKA*

WSTĘP

Człowiek przez całe swoje życie przebywa w różnego rodzaju środowiskach. Najczęściej wymienia się rodzinę, szkołę, miejsce pracy, ośrodek wypoczynkowy czy dom pomocy społecznej. Tymczasem są środowiska, które nie mniej skutecznie oddziałują na człowieka, choć mówi się o nich wciąż niewiele albo wcale. Do nich należy m.in. infosfera, czyli środowisko informacji. Z tym środowiskiem człowiek związany jest przez całe życie.

Wbrew utartym poglądom informacja spełnia niebagatelną rolę w życiu jednostki i społeczeństwa. Jej znaczenie ujęła dosadnie znana Instrukcja watykańska *Communio et progressio*, nazwana *Wielką kartą wolności informacji*: „Żeby społeczeństwo mogło się właściwie rozwijać, powinno mieć dobre rozeznanie i dobrze poinformowanych obywateli” (CP, nr 35). A zatem zakłócenia w dopływie informacji, jej zniekształcenie czy tym bardziej deficyt, doprowadzić mogą do zachwiania równowagi w rozwoju jednostki i społeczeństwa. Jest to widoczne przede wszystkim w państwach totalitarnych, w których media znajdują się wyłącznie w rękach rządzącej partii i panuje wszechwładna cenzura.

Celem artykułu jest przybliżenie infosfery jako środowiska informacji. Przy czym rozpatrywane jest ono pod kątem odniesień pedagogicznych, dlatego przyjęto tytuł: Pedagogia infosfery człowieka. Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie, jakie problemy edukacyjne wynikają z funkcjonowania infosfery człowieka i jak one rzutują na rozwój jego osobowości. Podjęta refleksja odnosi się do środowiska rodziny.

* Jest to poprawiona i uzupełniona wersja artykułu, który ukazał się w pracy zbiorowej *Kaplan. Historyk. Pedagog*, pod redakcją ks. M. Różańskiego, Łódź 2011, s. 173–183.

Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej ma miejsce prezentacja infosfery jako środowiska informacji. W drugiej mówi się o pedagogicznym wymiarze infosfery. W części trzeciej sformułowano ważniejsze wnioski i postulaty, wprowadzone z podjętej refleksji.

I. INFOSFERA JAKO ŚRODOWISKO INFORMACJI

W pierwszej części artykułu prezentuje się zagadnienia będące podstawą wiedzy o infosferze. Są to: pojęcie i klasyfikacja środowiska informacji, jego struktura i funkcjonowanie oraz rola i znaczenie infosfery.

1. Termin *infosfera* pochodzi od dwóch słów – łacińskiego *informatio* (informacja) i greckiego σφαῖρα (środowisko). Z etymologii słowa infosfera wynika więc, że oznacza ono „środowisko informacji”. Informację rozpatruje się w dwóch znaczeniach: jako ogół działań, w następstwie których jest ona przekazywana oraz jako zawartość przekazu¹.

W szerokim znaczeniu na całość infosfery człowieka składają się zarówno informacje pochodzące z mediów (mediosfera), jak i informacje, które uzyskuje on w trakcie kontaktów z drugim człowiekiem. Socjologowie ze Szkoły Palo Alto podkreślają, że człowiek przekazuje innym ludziom informacje nie tylko w wypowiedzianym słowie. Całe jego zachowanie bowiem jest dla innych komunikatem. Informacje są wtedy przekazywane w bogatym języku twarzy i gestów oraz za pośrednictwem powierzchowności człowieka. Przy czym tylko 10 procent tych informacji jest przez niego uświadamiane².

Refleksja nad infosferą prowadzi do odkrycia pewnego mechanizmu. Oto okazuje się, że decydującą rolę w procesie gromadzenia i przetwarzania informacji spełnia pamięć człowieka. W percepcji informacji jednakże stara się on bardziej zrozumieć niż zapamiętać informację. Mimo to, mechanizmy funkcjonujące w związku z pamięcią, kodują przede wszystkim znaczenie doznawanego doświadczenia, a nie np. jego kontekst czy przesłanie³. Wyjaśnia to m.in. wpływ informacji na obszar wiedzy, opinii i postaw człowieka⁴.

Klasyfikacja infosfery jest zróżnicowana. Ze względu na źródło wyróżnia się infosferę ukształtowaną przez media, wytworzoną dzięki kontaktom międzyludz-

¹ Th. Suavet, *Information*, w: *Dictionnaire économique et social*, Paris 1973, s. 234–235; J. Scott, G. Marshall, *Information Society*, w: *Dictionary of Sociology*, Oxford 2009, s. 356–357.

² P. Watzlawick, J.H. Beavin, D.D. Jackson, *Pragmatics of Human Communication*, New York 1967; E.T. Hall, *Poza kulturą*, tłum. z ang., Warszawa 1984. Por. R. Ghiglione, *L'homme communicant*, Paris 1986.

³ P.H. Lindsay, D.A. Norman, *Procesy przetwarzania informacji u człowieka*, tłum. z ang., Warszawa 1984, s. 421–439.

⁴ A. Lepa, *Informacja w kształtowaniu postaw człowieka a społeczeństwo komunikacji*, „Paedagogia Christiana”, 2009, nr 1, s. 79–87.

kim oraz infosferę globalną, która pochodzi z obydwu tych źródeł. W zależności od udziału człowieka w funkcjonowaniu infosfery, wyróżnia się infosferę zorganizowaną i infosferę niezorganizowaną (spontaniczną i niekontrolowaną). Ze względu na rodzaj środowiska jest infosfera rodziny, szkoły, domu dziecka, ale też infosfera miasta, dzielnicy wielkomiejskiej, a nawet infosfera ulicy⁵. Z kolei zasięg infosfery pozwala wyróżnić infosferę jednostki, społeczeństwa i świata.

Dodać jeszcze należy, że każdy człowiek ma sobie właściwą infosferę, gdyż ludzie są niepowtarzalni, a ponadto różni ich osobisty stosunek do informacji, oraz specyficzny dla nich udział w rozpowszechnianiu informacji.

2. Jak już podkreślono, infosfera jest tworem społecznym, funkcjonującym na sposób środowiska. Wiadomo zaś, że środowisko ze względu na swój specyficzny charakter wykazuje zwiększoną skuteczność w oddziaływaniu na człowieka, który jest zawsze najważniejszym składnikiem każdego środowiska społecznego. Decyduje o tym znana prawidłowość, że poszczególne składniki środowiska oddziałują na psychikę regularnie, w ten sam sposób i przez dłuższy czas⁶. Dlatego mechanizm ten przyrównuje się do kropli wody, która drąży skałę.

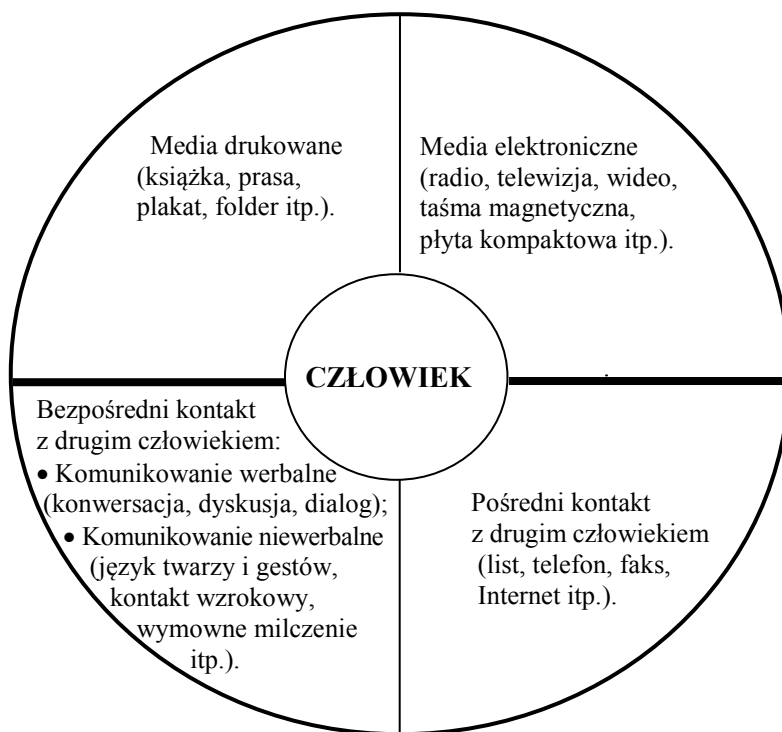
O ostatecznym wpływie każdego środowiska, a w sposób szczególny środowiska informacji, decyduje jego struktura, z którą w sposób nierozzerwalny związane jest funkcjonowanie. Zależność tę widać najwyraźniej na przykładzie środowiska rodziny⁷.

Strukturę infosfery człowieka pokazuje graficznie poniższy rysunek. W czterech sektorach umieszczono najważniejsze grupy nośników informacji: media drukowane, media elektroniczne, informacja przekazywana w bezpośrednim kontakcie oraz pośredni kontakt interpersonalny. Jest to uogólniony obraz najważniejszych źródeł informacji, które docierają do człowieka. Najważniejszym składnikiem infosfery jest zawsze człowiek. Na rysunku umieszczony został w miejscu centralnym, a jego bezpośrednie sąsiedztwo z czterema sektorami wskazuje, że jest pod wpływem oddziaływania wszystkich nośników informacji.

⁵ W. Szolginia, *Informacja wizualna w krajobrazie miejskim*, Warszawa 1980.

⁶ R. Zaniewski, *Les théories des milieux et la pédagogie mésologique*, Tournai 1952, s. 21–35; R. Wroczyński, *O pojmowaniu środowiska i jego konsekwencji dla wychowania*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, 1960, nr 4, s. 34 ns.

⁷ A. Michel, *Fonctions et structure de la famille*, „Cahiers Internationaux de Sociologie”, 1960, t. XXIX, s. 113–135.

Infosfera człowieka

Pogrubiona linia pozioma na rysunku dzieli źródła informacji na dwie główne części. Nad linią znalazły się media, które dziś stały się gigantycznym źródłem informowania człowieka, ze względu na ich postępujący rozwój – ilościowy i jakościowy⁸. Przy czym w lewym sektorze umieszczono media drukowane, a w prawym – media elektroniczne. Wśród mediów drukowanych dominują książka i prasa, natomiast w grupie mediów elektronicznych – radio, telewizja i wideo. W rzeczywistości jednych i drugich jest więcej. Tu przykładowo wymieniono najważniejsze.

Z kolei, poniżej pogrubionej linii znalazły się te źródła poinformowania człowieka, które funkcjonują poza mediami masowymi. W lewym sektorze są to: bezpośredni kontakt werbalny z drugim człowiekiem oraz bezpośrednio komunikowanie niewerbalne. Najważniejsze z nich to konwersacja, dialog, dyskusja, a z komunikowania niewerbalnego – kontakt wzrokowy, język twarzy i gestów oraz milczenie mające wymowny podtekst. Prawy sektor zawiera przykłady komunikowania pośredniego, ale nie medialnego. Wymienia się przykładowo w tej grupie: tradycyjny list oraz komunikację pośrednią opartą na wykorzystaniu środków

⁸ M. D'Ambra, *Le nuove tecniche di comunicazione*, Milano 1995; V. Sandoval, *Les autoroutes de l'information*, Paris 1995; *Nouveaux médias. Nouveaux contenus*, red. G. Delavaud, Rennes 2009.

technicznych, które nie należą do grupy mass mediów. Są to np. telefon, faks, Internet. Dziś sektor ten wciąż rozwija się, czego przykładem jest szerokie wykorzystanie telefonu i Internetu⁹. Odbywa się to m.in. kosztem pisania listów i w pewnej mierze przyczynia się do zmniejszenia kontaktów bezpośrednich.

3. Informacja przenika całe życie człowieka, który otrzymuje ją z różnych źródeł, a później wysyła innym ludziom. Człowiek przyzwyczał się do niej i dlatego na ogół nie zastanawia się nad jej funkcjami i znaczeniem. Tymczasem informacja, która buduje infosferę człowieka spełnia bardzo ważne i niezastąpione funkcje. Jest przede wszystkim środkiem porozumiewania się między ludźmi, co z kolei przyczynia się do nawiązania i pogłębienia relacji interpersonalnych. Informacja stanowi fundament systemów nauczania i wychowania. Szkolnictwo wszystkich stopni i poziomów opiera się na umiejętnie przekazywanej informacji w obrębie poszczególnych dziedzin wiedzy¹⁰.

Inną funkcją informacji jest ściśle współdziałanie z mediami¹¹. Wszak dzięki niej człowiek w kontakcie z nimi realizuje swoją „potrzebę zaciekawienia światem”¹². Wskutek tego informacja generuje zainteresowania człowieka, roznieca jego pasje i kształtuje ważne preferencje. Infosfera, gdy stała się zorganizowanym środowiskiem informacji (np. w rodzinie lub szkole) może się przyczynić do zapewnienia trwałego ładu medialnego. Funkcja ta w skali państwa wykazuje znaczenie strategiczne¹³.

O roli informacji świadczą nowe terminy, które w odniesieniu do niej już zdomowały się w języku naukowym i w publicystyce. Takie np. jak „bomba I”, „infosfera”, „infostrada”, „zatrucie informacyjne”, „informacja skażona”, czy „dezinformacja”.

Należy podkreślić, że o wadze informacji świadczy również fakt, iż obecnie podejmuje się na świecie liczne wysiłki, żeby uchronić człowieka przed wpływem infosfery skażonej. O znaczeniu powstałych problemów świadczy okoliczność, że same tytuły publikacji na ten temat zawierają pośrednio przestrozę przed negatywnym wpływem informacji. Oto przykładowo przytoczone tytuły książek w krajach frankofońskich: *La mal info*, *La malinformation* (informacja zła), *L'info-poubelle* (śmietnik informacyjny), *Overdose d'info* (informacja nerwiczująca), *L'information – La colonisation* (informacja zawładnęła człowiekiem), *La mort*

⁹ R. Wallstein, *Le téléphone*, Paris 1996; F. Mascolo, L. Fiorella, G. Michelone, *Internet. L'informazione senza frontiere*, Milano 1997.

¹⁰ *Jaka informacja?*, red. L. Dyczewski, Lublin–Warszawa 2009.

¹¹ P. Charaudeau, *Les médias et l'information*, Bruxelles 2005.

¹² J. Gonnet, *Les médias et la curiosité du monde*, Paris 2003.

¹³ A. Lepa, *Ład medialny a społeczeństwo informacji*, w: *Kultura. Media. Społeczeństwo*, red. D. Wadowski, Lublin 2007, s. 275–290

de l'information (śmierć informacji), *La fabrication de l'information* (informacja sfabrykowana)¹⁴.

II. PEDAGOGICZNY WYMIAR INFOSFERY

Druga część artykułu zawiera refleksję na temat pedagogicznych walorów środowiska. W następstwie swojej specyfiki potrafi ono osiągnąć dużą skuteczność w oddziaływaniach wychowawczych. Staje się najbardziej skuteczne, gdy dzięki przemyślanej aktywności wychowawców przeobrażone zostało w środowisko zorganizowane.

1. Poglądy na informację ulegały zmianie. Najpierw z zachwytem ukazywano ją jako czynnik porozumiewania się, pogłębiania wiedzy i integrowania grup społecznych. Podkreślano też dobitnie rolę informacji w zagwarantowaniu bezpieczeństwa informacyjnego¹⁵. Dziś podchodzi się do świata informacji w sposób wyważony i bardziej krytyczny.

W literaturze przedmiotu podkreśla się istniejące mankamenty w naturze informacji, w sposobie przekazywania, a w szczególności w jej stosunku do komunikacji interpersonalnej¹⁶. W publikacjach zachodnich stawia się zarzuty pod adresem posługiwania się informacją. Jest ona w wysokim stopniu dyspozycyjna. Sięgają po nią dysponenci systemów manipulowania jak również grupy terrorystyczne¹⁷.

Informacją interesują się różne dyscypliny naukowe, dlatego jej funkcjonowanie jest przedmiotem wnikliwych analiz¹⁸. Słabością infosfery współczesnego człowieka, na którą coraz częściej zwracają uwagę autorzy, jest jej niezdolność do stawiania się płaszczyzną komunikacji interpersonalnej. Zastrzeżenie sformułowane w słowach „informować, nie znaczy komunikować” (*Informar n'est pas communiquer*) stało się niemal hasłem wywoławczym w retoryce sceptyków¹⁹. Powstaje też poważna wątpliwość czy funkcjonujące obecnie „społeczństwo informacji”, dotknięte wymienionymi słabościami, zdolne jest zbudować „społeczństwo komunikacji”. Do osiągnięcia takiego celu niezbędne jest odpowiednie

¹⁴ F. De Muizon, *Le défi de l'infocommunication. Le journalisme menacé par la communication*, Lausanne 2000; F. Heinderyckx, *La malinformation*, Bruxelles 2003; J. Ramonet, *Contre „l'infopoubelle”*, w: *Médias, mensonges et démocratie*, red. J.P. Gélard, Rennes 2005, s. 27–31; M. Lejoyeux, *Overdose d'info*, Paris 2006; D. Muzet, *La mal info*, Paris 2006; por. A. Lepa, *O skażeniu infosfery*, „Zeszyt Naukowy Olsztyńskiej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania”, 2006, nr 2, s. 19–24; A. Du Roy, *La mort de l'information*, Paris 2007; F. Aubenas, M. Benasayag, *La fabrication de l'information*, Paris 2009.

¹⁵ E. Leopold, S. Lhotse, *La sécurité informatique*, Paris 1999.

¹⁶ D. Bounoux, *La communication contre l'information*, Paris 1997.

¹⁷ P. Caretti, A. Pieretti, P. Pisarra, *Informazione, manipolazione e potere*, Milano 1998; G. Tridente, *Attacco all'informazione*, Roma 2006.

¹⁸ J.M. Salaün, C. Arsenault, *Introduction aux sciences de l'information*, Montréal 2009.

¹⁹ D. Wolton, *Informar n'est pas communiquer*, Paris 2009.

wychowanie dzieci i młodzieży oraz formacja dorosłych. We współtworzeniu się społeczeństwa komunikacji mogłoby pomóc w jakimś stopniu powstające obecnie „społeczeństwo opinii”, które charakteryzuje się intelektualną aktywnością i wnikliwą oceną rzeczywistości²⁰.

Bezstronna analiza informacji w aktywnej infosferze człowieka pozwala jednak dostrzec wyraźną przewagę jej pozytywów nad podnoszonymi mankamentami. W następnym punkcie rozpatruje się środowisko wychowawcze infosfery – najpierw jako środek wychowania, a następnie jako zorganizowane środowisko informacji.

2. Przedmiotem niniejszej refleksji jest wymiar pedagogiczny infosfery. Zgodnie z zapowiedzią należy najpierw znaleźć odpowiedź na pytanie, w jakim sensie infosfera może być środkiem wychowania.

W każdym procesie wychowania niezbędny jest udział takich jego podstawowych składników, jak zasady, środki i metody. Wychowawca, który chce zrealizować określone cele w odniesieniu do wychowanków, powinien mieć stosowną wiedzę na temat środków, którymi może dysponować w ich osiąganiu. W ujęciu Kazimierza Sośnickiego „środki wychowania są warunkami, które realizujemy, aby uzyskać pewien cel wychowania”²¹. Z kolei Maurice Debesse podkreśla znaczącą rolę środków wychowania w wychowaniu permanentnym i w samowychowaniu²². Wiedza na temat środków wychowania okazuje się najbardziej pożyteczna w funkcjonowaniu środowiska wychowawczego. Widać to dokładnie w sytuacji, gdy rodzice przeobrażają środowisko wychowawcze swojej rodziny w środowisko pedagogiczne, tzn. w sposób celowy kształtowane zgodnie z zasadami pedagogiki²³.

Środki wychowania wykazują dość rozległą klasyfikację. Nas jednak interesuje przede wszystkim ich podział ze względu na treść. Wyróżnia się zatem środki proste, składające się z jednego lub kilku składników, oraz środki wychowania złożone, a więc zbudowane z wielu składników. Prostym środkiem wychowania może być np. rozmowa ojca z dzieckiem na temat odbioru telewizji. Złożonym środkiem wychowania jest środowisko (rodziny, szkoły, domu dziecka) czy system nagród i kar.

Środowisko określa się jako zespół czynników, które oddziałują na człowieka i wywołują u niego odpowiednie reakcje oraz aktywną postawę wobec nich²⁴. Ze

²⁰ Zob. np. N. D’Almeida, *La société du jugement*, Paris 2007.

²¹ K. Sośnicki, *Teoria środków wychowania*, Warszawa 1973, s. 13.

²² M. Debesse, *Les étapes de l’éducation*, Paris 1967, s. 137–157.

²³ Z. Lubowicz, *Rodzina jako środowisko wychowawcze*, w: *Wychowanie i środowisko*, red. B. Passini, T. Pilch, Warszawa 1979, s. 112–134.

²⁴ R. Zaniewski, *Les théories des milieux et la pédagogie mésologique*, Tournai 1952, s. 26 ns.; J. Pieter, *Środowisko wychowawcze*, Katowice 1972, s. 14 ns.

względem na rolę w procesie wychowania wyróżnia się dwa typy środowiska – środowisko wychowawcze i środowisko pedagogiczne²⁵.

Środowisku społecznemu człowieka przypisuje się wysoki stopień skuteczności. Decyduje o tym jego specyfika, którą wyznaczają odpowiednie właściwości. Przede wszystkim środowisko ma to do siebie, że jego elementy oddziałują na psychikę człowieka w sposób stały. Nie są to zatem działania epizodyczne i nieregularne. Ponadto oddziaływanie składników środowiska ma to do siebie, że odbywa się w identyczny sposób i skierowane jest do odpowiednich warstw psychiki człowieka. I wreszcie wpływy te są długotrwałe. Dlatego oddziaływanie środowiska przyrównuje się do kropli, która draży skalę.

Specyfika, która charakteryzuje środowisko jest nie tylko „atutem” ogółu jego wpływów, lecz rozkłada się również na poszczególne składniki procesu wychowania – na jego cele, metody i środki. Dlatego refleksja nad środowiskiem jako środkiem wychowania jest całkowicie uzasadniona. A zatem również infosfera człowieka może się stać środkiem w procesie wychowania. Oznacza to, że środowiskiem informacji wychowawcy mogą się posłużyć jako środkiem prowadzącym do zrealizowania określonych celów wychowawczych. Nas interesuje środowisko rodziny i pełnione w niej funkcje rodziców.

Rysunek przedstawiający strukturę infosfery pokazuje bogactwo składników tego środowiska, a zarazem nakreśla obraz możliwości pedagogicznych, będących w dyspozycji rodziców jako wychowawców. Z badań wynika, że rodzina jest optymalnym środowiskiem wychowania do mediów²⁶. Dlatego infosfera zorganizowana może stanowić w tym środowisku daleko idące możliwości pedagogiki rodzinnej.

Biorąc pod uwagę charakter infosfery jako środowiska informacji, należy przykładowo wymienić ważniejsze cele, które można osiągnąć na polu rodzinnej pedagogii, posługując się infosferą jako środkiem wychowania. Oto one.

- Poszerzenie zakresu wiedzy dziecka na dany temat. W szczególności zaś na obszarze wydarzeń współczesnych i historycznych.
- Inspiracja do stałego pogłębiania wiedzy w sytuacji, gdy ktoś z rodziców lub nauczycieli potrafi dziecku zaimponować umiejętnością dzielenia się informacją.
- Kształtowanie w młodym człowieku postawy „przywódcy opinii” w rozumieniu Josepha T. Klappera²⁷. Dziś postawa ta jest niezbędna w budowaniu wspomnianego wyżej „społeczeństwa opinii”. Pomaga też w umiejętnym zdobywaniu informacji i w sztuce przekazywania jej innym ludziom.
- Rodzice, korzystając z odbioru różnorodnych informacji, będą mogli nauczyć dziecko praktycznego rozróżniania między informacją prawdziwą i pełną a infor-

²⁵ S. Kunowski, *Pojęcie środowiska i jego klasyfikacja*, „Sprawozdania Tow. Nauk. KUL”, 1967, nr 15, s. 85.

²⁶ D. Bis, *Rodzina jako podstawowe środowisko wychowania do korzystania ze środków społecznego komunikowania*, „Roczniki Nauk Społecznych”, 2002, t. XXX, z. 2, s. 171–184.

²⁷ J.T. Klapper, *The Effects of Mass Communication*, New York 1960.

macją „skażoną”, „zmanipulowaną” i „sfabrykowaną”. Jednocześnie będą przestrzegać przed zjawiskami szkodliwymi w infosferze, np. przed nadmiarem informacji („Bomba I”) czy przed informacją niezrozumiałą i celowo zniekształconą.

- Na przykładzie informacji odbieranych w środowisku rodziny powinno się uczyć postawy krytycznej wobec doświadczanej infosfery i w stosunku do źródeł informacji²⁸.

- Wobec zjawiska opóźnienia w rozumieniu informacji, rodzice pospieszą z pomocą dzieciom w rozumieniu czytanych tekstów oraz w ich interpretacji²⁹.

Nie trzeba dowodzić, że osiągnięcie wymienionych celów pozwoli pośrednio przygotować młodego człowieka do zaakceptowania inicjatyw podejmowanych w ramach wychowania do mediów³⁰.

Należy też podkreślić, że infosfera jako środowisko informacji nie może być traktowana jako swoiste panaceum na różnorakie problemy wychowawcze w rodzinie. Niemniej może się stać skutecznym środkiem w osiąganiu tych celów wychowawczych, które mają związek ze światem informacji.

3. Gdy infosfera rodziny staje się dzięki rodzicom środowiskiem zorganizowanym, jej skuteczność osiąga niespotykane wcześniej rozmiary. W tym punkcie rozpatruje się warunki przeobrażania infosfery spontanicznej w infosferę zorganizowaną. Najpierw należy przypomnieć, czym różni się środowisko niezorganizowane od zorganizowanego. Uzyskane wnioski będzie można odnieść do infosfery.

Środowisko niezorganizowane ma to do siebie, że wpływy jego składników funkcjonują niezależnie od intencji osób, które je tworzą. W rodzinie są niezależne od rodziców. Zasadniczo osoby te nie są świadome wpływów, jakie wywiera infosfera. Często bywa tak, że podświadomie sprzyjają wpływom negatywnym, popierając np. we własnej rodzinie lekturę tabloidów, a więc pism, w których z zasady przekazuje się informację zniekształconą.

W niezorganizowanym środowisku rodzice nie wykazują podstawowej wiedzy na temat funkcjonowania środowiska. Nie wiedzą też, że wspólnym wysiłkiem można przekształcać środowisko niezorganizowane w zorganizowane. Dlatego często w dobrej wierze podejmują w pedagogii rodzinnej decyzje spontaniczne, wręcz żywiołowe i całkowicie niekontrolowane. Sytuacja ta prowadzi w bezpośrednim następstwie do popełniania błędów wychowawczych, z których rodzice na ogół nie zdają sobie sprawy³¹.

W niezorganizowanym środowisku rodzice nie panują nad pedagogią w swojej rodzinie, pozwalając niemal na wszystko. Czynią to albo z indolencji,

²⁸ J. Piette, *Éducation aux médias et fonction critique*, Paris 1996.

²⁹ O.E. Klapp, *Opóźnienie rozumienia w społeczeństwie informacyjnym*, „Przekazy i Opinie”, 1983, nr 2, s. 5–15.

³⁰ R. La Borderie, *Éducation à l'image et aux médias*, Noisy-le-Grand 1999; J. Gonnet, *Éducation aux médias*, Paris 2001.

³¹ A. Lepa, *Poprawność i błąd w pedagogii rodziny wielkomiejskiej*, w: *Studia teologiczne*, red. E. Kopeć, M. Rusiecki, t. 2, Lublin 1979, s. 187–198.

albo pod wpływem liberalnych idei w wychowaniu (np. „wychowania bezstresowego”). W takim środowisku nie ma też ze strony rodziców kontroli dostępu dzieci do mediów.

4. Powstaje pytanie, jakie są cechy zorganizowanego środowiska informacji. Oto najważniejsze z nich.

- W rodzinie, w której tworzona jest infosfera zorganizowana, rodzice wykazują stałość działania, która wyklucza dorywczość i okazjonalność.

- W budowaniu zorganizowanej infosfery obowiązuje wszystkich solidarna współpraca.

- Infosfera zorganizowana charakteryzuje się zdolnością do autokorekty i stałą tendencją do niepopelniania błędów wychowawczych na polu pedagogii rodzinnej, a w szczególności w odniesieniu do korzystania z informacji.

- Osoby, które tworzą środowisko informacji, wykazują elementarną wiedzę na temat infosfery i jej podstawowych mechanizmów.

- Elementem podstawowym zorganizowanej infosfery jest stała refleksja rodziców nad sposobami i środkami wykorzystania informacji. To z kolei prowadzi do wspólnych rozmów na ten temat.

- Rodzice są wierni zasadzie konsekwencji w zastosowaniu infosfery do celów wychowawczych.

- W następstwie budowania infosfery zorganizowanej powstają wyraźne zmiany w funkcjonowaniu środowiska rodziny. I tak np. środowisko to przechodzi z pozycji passywności do aktywności; ze schematyzmu działania do innowacyjności; z postawy monologu do postawy dialogu; z minimalizmu do maksymalizmu; z ambiwalencji działania do jego stabilizacji³². Jak widać, budowanie zorganizowanej infosfery w rodzinie okazuje się wyjątkowo korzystne dla całej pedagogii tego środowiska. Staje się to tym bardziej realne i trwałe, że oparte jest na komunikacyjnej warstwie infosfery w sytuacji, gdy proces wychowania wykazuje znamiona komunikacji międzyludzkiej³³.

III. WNIOSKI DLA PEDAGOGII RODZINNEJ

W artykule podjęto problem nie rozpatrywany dotąd w takim ujęciu. Dotychczas zastanawiano się przede wszystkim nad wpływem informacji na człowieka oraz nad negatywnymi skutkami informacji skażonej czy braku informacji. W niniejszej refleksji potraktowano informację integralnie, tzn. jako środowisko ze specyficzną strukturą i odpowiadającymi jej funkcjami³⁴. W tym miejscu należy sformułować wnioski praktyczne z przeprowadzonej refleksji.

³² Por. A. Lepa, *Funkcja logosfery w wychowaniu do mediów*, Łódź 2006, s. 174 ns.

³³ M. Muzi, B. De Angelis, *Comunicazione, linguaggio, formazione. Considerazioni pedagogiche*, Roma 2003.

³⁴ S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Łódź 1996.

1. Należy podkreślać, że informacja zarówno pochodząca z mediów, jak i z bezpośrednich spotkań z ludźmi jest wartością, której nie wolno lekceważyć. Zawsze ma znaczenie wychowawcze i powinna być na stałe wpisana do pedagogii rodziny.

2. Na pogłębionej znajomości informacji należy budować proces wychowania w rodzinie. Tylko wtedy bowiem infosfera w tym środowisku może być w pełni spożytkowana.

3. Ważnym zadaniem rodziców niech stanie się znalezienie właściwej odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób należy wykorzystać infosferę w rodzinie jako środka – zarówno w dydaktyce, jak i w wychowaniu.

4. Dopływ informacji w rodzinie i jej recepcja powinny przebiegać pod czujną kontrolą rodziców. Wszak informacja może być nie tylko nośnikiem działań manipulatorskich czy załamania. Pod jej przykrywką przekazuje się również treści o wysokiej szkodliwości dla życia moralnego i religijnego jednostki.

5. O spożytkowaniu informacji, w szczególności na obszarze infosfery rodziny, powinno się rozmawiać z osobami kompetentnymi – z medioznawcami, zawodowymi wychowawcami i nauczycielami szkolnymi. Twórczy dialog na ten temat pozwala bliżej rozpoznać trudności związane z funkcjonowaniem infosfery i skutecznie im zaradzać.

Funkcje, jakie wynikają ze struktury środowiska informacji, nazywanego infosferą, wskazują dobitnie na jego charakter wychowawczy. Nie może więc być obojętna dla pedagogów problematyka związana z tym środowiskiem. Dlatego w artykule rozpatrzony został wymiar wychowawczy Z podjętej refleksji wynika, że środowisko informacji może oddać nieocenione usługi wychowawcom, w szczególności zaś w najważniejszym środowisku człowieka, jakim jest jego rodzina. W stopniu szczególnym infosfera może być wykorzystana jako środek wychowania. Pod warunkiem jednak, że stała się zorganizowanym środowiskiem informacji.

Podjęty w artykule problem wymaga dalszych przemyśleń i badań. Postuluje się opracowanie praktycznych pomocy dla rodziców i wychowawców. Miałyby one charakter pedagogicznych przewodników, niezbędnych do realizacji zadań, które stoją przed pedagogią rodziny na obszarze niełatwego obcowania ze światem informacji.

PEDAGOGY OF HUMAN INFOSPHERE

Summary

The paper reflects upon human infosphere, an area that has not been subject to research so far. The pedagogical dimension of infosphere is discussed. The first part defines infosphere as an environment of information. The second part is devoted to the pedagogic aspect of infosphere. The third part provides conclusions and implications for pedagogical practice. The article is aimed at parents and school teachers as well as researchers in the field of pedagogy.

The unique educational value of infosphere, understood as a structured environment of information, is emphasized. Experience and observation demonstrate that the upbringing environment can be turned into the pedagogical environment due to the deliberate action of parents. As a result, a new quality emerges in the family environment. Thus, the environment moves from being passive to being active, from being schematic to being innovative, from monologue to dialogue, from being ambivalent in action to being stable. Thus, given appropriate conditions, infosphere can become a highly effective means of upbringing and education in the family.

Słowa kluczowe: pedagogia, infosfera, środowisko informacji, środek wychowania